

Chatrný, Jindřich

Brněnský sběratel a mecenáš umění profesor MUDr. Otakar Teyschl a sestry Válovy

In: *Orbis artium : k jubileu Lubomíra Slavíčka*. Kroupa, Jiří (editor); Šeferisová Loudová, Michaela (editor); Konečný, Lubomír (editor). Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009, pp. 797-805

ISBN 9788021049727

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123996>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

BRNĚNSKÝ SBĚRATEL A MECENÁŠ UMĚNÍ PROFESOR MUDR. OTAKAR TEYSCHL A SESTRY VÁLOVY

JINDŘICH CHATRNÝ

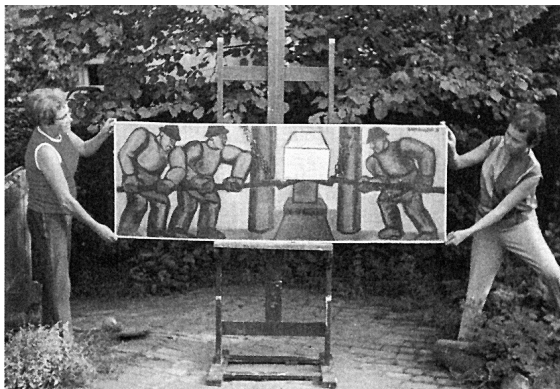
*„Lhostejnost k výtvarnému umění
je téměř barbarství.“*

Karl Friedrich Schinkel

Člověk a ocel. – „Dramatické téma, jež zaujalo obě malířky a grafičky, není povrchně líbivé, není to umění idyly, která sní svůj poklidný sen mezi barvami a tahy štětce, jejichž ‚odvaze‘ divák již přivykl. Vyžaduje si diváka bez malicherných předsudků, jehož oči jsou otevřeny,“¹ uvádí historička umění Eva Petrová v předmluvě výstavního katalogu sester Válových. V cyklu prací s uvedeným námětem byla ztvárněna moderní dramatičnost, každodenní zdolávání žhavého kovu, prostá heroičnost práce v postavách slevačů a valcírů, vzrušenost a ve své účelnosti přímo antická krása pohybu. Svět dělníků byl představen ve své drsnosti, syrovosti, ale též imponující a lidský. K pozorným a vnímavým „divákům“, chápajícím osobité umělecké směřování obou výtvarnic Květy (13. prosince 1922–6. září 1998) a Jitky (*13. prosince 1922) Válových, rodaček z Kladna,² náležel profesor lékařské fakulty brněnské univerzity MUDr. Otakar Teyschl (5. května 1891–10. září 1968).³ Nezůstalo jen v rovině porozumění, zaujetí jejich dílem se posléze transformovalo ve sběratelství. To vyplývalo též z osobních vztahů profesora Teyschla k celé šíři výtvarného umění, jež se mu stalo protivá-

hou náročné profese. Sám o tom často hovořil v diskusích s historikem umění Karlem Holešovským⁴ v tomto smyslu: „Když vidím člověka v jeho těžké nemoci, pak nalézám v umění jeho nejvyšší tvůrčí vzepjetí.“ Ona energie čar a barev s monumentalitou kompozice, ono „hledané vzepjetí“, to patrně bylo zúčastněným protagonistům – lékaři a oběma výtvarnicím – společné. Profesor Teyschl po návratu z nemocnice, kde se setkával s lidskými tragédiemi, studoval svou uměleckou sbírku⁵ a nepochybně v ní nacházel blahodárné uklidnění. S tímto jevem se ostatně setkáváme u řady jiných lékařů, jež často patřili ke sběratelům ze záliby, nikoliv ze systematického zájmu nebo z finanční spekulace.

Již předválečné Teyschlovy aktivity v oblasti mecenášství a prezentace soudobých umělců překračovaly rámec pouhého sběratelství; pokračovaly i v letech poválečných, především iniciací několika výstavních projektů. Pro realizaci byla zvolena výstavní síň Závodního klubu Fakultní nemocnice u svaté Anny v Brně. Činnost galerie a její významná i výjimečná úloha v propagaci a popularizaci výtvarného umění zůstává stále nedoceněna. Není pochyb, že by si zasloužila obsáhlejšího zhodnocení. Výstavní prostor se nacházel v objektu brněnského internátu a školicího centra zdravotních sester na Výstavní 17.⁶ Jednou z akcí inicio-

Obr. 1: Květa a Jitka Válová, počátek šedesátých let 20. století. Repro: Lenka Zapletalová (ed.), *Jitka – Květa Válová*, Praha 2002, s. 262.

vaných profesorem Teyschlem a uspořádaných pod záštitou kulturní komise Závodního výboru Fakultní nemocnice se stalo představení umělecké tvorby sester Válových. Oficiální zahájení proběhlo 10. září 1960. Výstavu pregnantně a způsobem sobě vlastním uvedl profesor Teyschl. Společenský večer se završil koncertním vystoupením Radoslava Kvapila. V jeho podání zazněly klavírní skladby Dmitrije Šostakoviče a Sergeje Prokofjeva. Výstava pro širokou veřejnost byla přístupná již od 9. září.⁷ Probíhala do 27. září a podle vzpomínek pamětníků se setkala s velkou přízní a pozitivními ohlasy návštěvníků. O angažovanosti ze strany profesora Teyschla v oblasti propagace výstavy i o snaze inspirovat své sběratelské soupeřníky k nákupům vystavených děl je zbytečné pochybovat. Zajímavé je, že mimo hlavní republikové deníky s časovým předstihem vyšel již 8. září článek o Jitce a Květě Válových, a to ve specializovaném zpravodaji *Československý filumenista*. V něm se uvádí: „[...] malířky a grafičky [...] jsou spřízněny i výtvarným zájmem. Dovedou z prostředí Kladna, v němž žijí a pracují, vytěžit plodné umělecké podněty. Nejsou pasivními pozorovateli se snahou dokumentárně zaznamenávat, ale vnímají toto prostředí jako dějiště neustálé činnos-

Obr. 2: První společná výstava Jitky a Květy Válových, 1959, Dům osvěty v Kladně. Repro: Lenka Zapletalová (ed.), *Jitka – Květa Válová*, Praha 2002, s. 262.

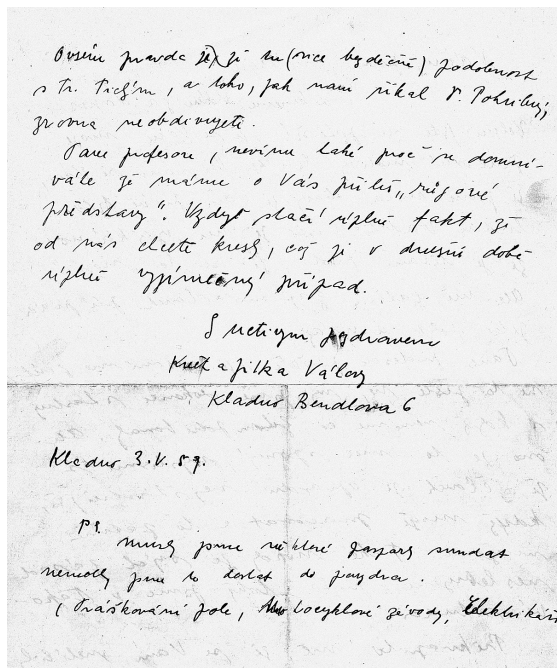
ti, jako zdroj energií a sil, v jejichž středu je člověk. [...] Jitka Válová živě cítí a vyjadřuje pohyb, v němž je obsažena aktivita postav a prostředí. Nadsazuje v proporcích figur, zdůrazňuje jejich délku a pružnost. Také prostředí je jakoby magnetické pole, sráží svými energiemi. Naproti tomu Květa Válová miluje úhrnnou a pádnou mluvu tvarů, její postavy vtělují mocnou sílu a vážnou mohutnost. [...] Chtějí se také svým dílem ke společnosti obracet, ať už formou grafiky snadno rozšiřitelné, nebo monumentální dekorací, určenou pro veřejné prostory. Jejich výrazné nadání pro figurální kompozici je v tomto usilování spolehlivou základnou.“⁸ Uvedený příspěvek patrně koncipoval MUDr. Leopold Pospíšil.⁹ Tento brněnský lékař se spolupodílel na koncepci výstavního programu výtvarné galerie Závodního klubu Fakultní nemocnice. Akce doprovázely „katalogy“ v podobě cyklostylovaných dvojlistů formátu A5. Přinášely základní životopisná data a informa-

ce o tvorbě výtvarného umělce. Autorem a typografem v jedné osobě byl ve většině případů osobitý doktor Pospíšil.

Výstavní katalog *Člověk a ocel* se od zavedené podoby a charakteru tiskovin vydávaných a financovaných Závodním klubem Fakultní nemocnice lišil. Čtvercový formát obsahoval data narození a informace o odborném studiu autorek, soupis vystavených obrazů i grafik a čtyři reprodukce (každá ze sester byla zastoupena dvěma ukázkami). Jitka uváděla v seznamu čtrnáct a Květa třináct výtvarných děl, všechna realizovaná v letech 1959–1960. Vystavený soubor prací¹⁰ byl zřejmě kompromisním řešením, které patrně vyplynulo z rozdílnosti názoru na výběr z původně početnějšího konvolutu prací, a to za součinnosti výtvarnic a profesora Teyschla. Z privátní kolekce sběratel na výstavu zapůjčil dva montypy (vyznačeny v poznámce 10 tučnou kurzivou). Jitka Válová o použité „výtvarné technice“ sběrateli sděluje: „Dovolte, abych Vám něco řekla o kresbách, které jsme Vám poslaly. Nejsou to grafiky ve vlastním smyslu. Technika je t. zv. protlačovaná a každá věc originál, bez další možnosti mechanického rozmnožování.“¹¹

Jitka a Květa Válový zůstávaly dlouhá léta známy jen užšímu okruhu výtvarné scény a pouze některým sběratelům, kteří včas dokázali docenit jejich dílo. Díky nadání a nevšední orientaci v soudobém výtvarném dění (i za pomoci léty vytříbeného sběratelského citu) k nim v počátcích jejich umělecké krystalizace náležel právě profesor Otakar Teyschl. O jeho mimořádných schopnostech při rozpoznání kvality uměleckého díla se již v roce 1934 přesvědčil například Václav Špála. V dopise zachycujícím jednání o koupi obrazu *Zátiší s ovocem* z roku 1932 malíř výstižně a vtipně konstatuje: „Čuch máte ale dobrý, to ‚ovoce‘ bylo nejlepší číslo výstavy.“¹²

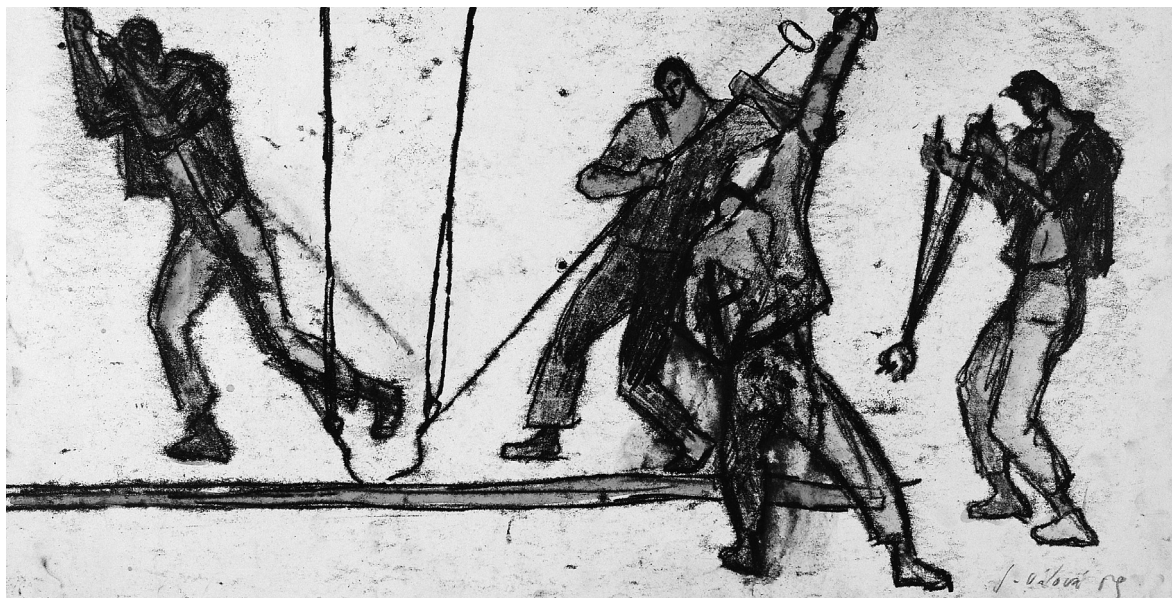
S tvorbou obou sester se brněnský lékař pravděpodobně poprvé oficiálně setkal při

Obr. 3: Korespondence: Květa a Jitka Válový profesoru Teyschlovi, Kladno, 3. května 1959, soukromý archiv.

Obr. 4: Jitka Válová, *Valčíři s plechem*, 1959, linoryt. Repro: Zadní strana obálky výstavního katalogu *Člověk a ocel*. Jitka Válová. Květa Válová. *Obrazy – grafika*, Brno 1960.

Obr. 5: Jitka Válková, *Valcíři s háky*, 1959, monotyp, 30 x 58 cm, soukromá sbírka.

návštěvě obsáhlé výstavy *Umění mladých výtvarníků Československa* v Domě umění v Brně. Pozoruhodná prezentace soudobého uměleckého směřování nastupující nové generace se uskutečnila od 18. května do 29. června 1959. Jitka a Květa Válvy vystavovaly společně s tvůrčí skupinou Trasa 54, která byla jedním z prvních uskupení na obranu nezávislé umělecké tvorby.¹³

Existenční podpora a zaujetí tvorbou mladých umělců bylo u profesora Teyschla dáno tím, že nebyl pouze aktivním sběratelem výtvarných děl, ale skutečným přítelem, který svými nákupy umělcům poskytoval morální i finanční podporu. V jeho sbírce se v průběhu padesátých a na počátku šedesátých let objevily drobné práce příslušníků umělecké generace, mezi něž patřili mimo jiné Václav Zykmond, Bohdan Lacina, Bohumír Matal a především uvedené kladenské výtvarnice, sestry Jitka a Květa Válvy.

Z dochované korespondence, uložené v rodinném archivu vnučky profesora Otakara Teyschla, vyvstává plastický obraz vztahu sběratele k oběma mladým umělkyním,

představujícím veřejnosti své práce koncem padesátých let. Velkorysá nabídka sběratele na pravidelné zakupování děl mohla alespoň na čas překlenout existenční krizi sester Válových, a tím umožnit jejich profesní start. O nelehké finanční situaci Jitka Válková emotivně píše ve svém dopise: „Víte, pane profesore, dříve jsme prožívaly krušné chvíle, když jsme byly na dně, ale teď už jen čekáme se zájmem, co se stane. A téměř vždy se něco stane. Jako teď. Jako je ta lidová písnička: všichni se starají o moji chudobu, len já se nestarám, chvála Pánubohu. Je to opravdu zbytečné, příliš se starat. V Kladně práci neseženem, kdybychom se rozkrájely. A jestliže něco máme v Praze, vždycky z toho sejde. Takže žijeme ze stipendia, 3 měsíce á 500 Kč podpory za celý rok, každá. Příspěvek na výstavu (měly jsme minulý rok v Kladně, ale nic jsme neprodaly). Je Vám tedy jasné, pane profesore, že jakýkoliv pravidelný příjem by se stal základem naší existence, který jsme si zatím nemohly dovolit.“¹⁴ První hotovost, kterou sběratel do Kladna odeslal, vyvolala následující reakci: „Neumíte si ani představit, co pro nás vaše nabídka znamená. Po stránce morální

Obr. 6: Jitka Válová, *Zápasníci*, 1958, monotyp, pastel, 26 x 73 cm, soukromá sbírka.

*i finanční, a nevím ani, jak bychom Vám poděkovaly. Takový zázrak se nám ještě nestal, aby měl někdo podobný zájem o naši práci a snahu opravdové pomoci. [...] Proto jsme Arsenovi Pohribnému příliš nevěřily, když nám tlumočil Váš návrh. Tím větší byla naše radost – překvapení.*¹⁵ Na zájem profesora Teyschla získávat do sbírky díla sester Válových obě umělkyně opět reagují v dalším dopise: „*Pane profesore, nevíme také, proč se domníváte, že máme o Vás příliš různorodé představy*‘. *Vždyť stačí úplně fakt, že od nás chcete kresby, což je v dnešní době úplně výjimečný případ.*“¹⁶ Od výtvarnic bylo do sbírkové kolekce profesora Teyschla původně zakoupeno kolem dvaceti prací. Přesného počtu se dnes již nelze dopátrat.¹⁷

V roce 2003 uveřejnila revue *Art & Antiques* sugestivní vzpomínky s ryze osobitým projevem Jitky Válové, zpracované formou rozhovoru. Přináší odpovědi na řadu otázek, spojených například s počátky umělecké činnosti, se studiem v ateliéru u profesora Emila Filly, tvůrčími podněty a v neposlední řadě s hmotným zabezpečením formou prodeje výtvarných děl. V konfrontaci s výše uvedenou citací z dopisu popisujícího existenční anabáze vynívá odpověď Jitky Válové téměř ironicky, což je pro umělkyni typické: „*To já nevím. Tady v Kladně. My jsme obrazy neprodávaly, my je rozdávaly. Jeden prodala Květa – to*

už jsme byly v prdeli. Květa se nechala zaměstnat na dole a tam byl nějaký inženýr. [...] Tehdy chodila po dole, aby ten obraz prodala, a nikdo ho nechtěl. Ten inženýr si od ní obraz koupil.“¹⁸ Skutečnost, že byl profesor Teyschl v dobách konce padesátých let jejich ojedinelým, neli vůbec prvním sběratelem a podporovatelem, je dosud zcela pominuta. O důvodech lze jen spekulovat.

Zvláště cenným dokladem, objasňujícím inspirační zdroje či charakterizující ranou tvorbu, jsou další řádky z dopisu Jitky Válové z dubna roku 1959: „*Monumentální pojetí s charakterem sgrafita, které je dáno již naším založením a hlavně školením monumentální malby u E. Filly.* [V jeho ateliéru na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze obě společně studují od roku 1946. Po absolutoriu – Jitka 1950, Květa 1951 – žijí velmi skromně s maminkou na Kladně.] *Z něho a Picasa vycházíme. Především Fillovo robustní pojetí monumentality, věcnost, expresivnost. Květa se spíše jedná o určité lidi. Je realističtější. Já si vybírám náměty, které mají pro mě význam psychologický a symbolizující. Navazují přímo na Fillovy zápasy,*¹⁹ *civilnějšími zápasníky. Tento námět [motivy bojového zápasu, tělesného zápolení dvou mužů, s jistým odstupem vnímatelné coby gymnastické či akrobatické cvičení párových sestav v kontrastu černo-bílé transfor-*

Obr. 7: Květa Válová, *Hlava dělníka*, 1959, monotyp, 44,5 x 32 cm, soukromá sbírka.

Obr. 8: Květa Válová, *Z práce*, 1959, monotyp, 51 x 37 cm, soukromá sbírka.

Obr. 9: Květa Válová, *Kolaři*, 1959, monotyp, 29,5 x 52,5 cm, soukromá sbírka.

mace pojetí postav se u profesora Teyschla nesetkaly s příznivou reakcí²⁰] jsem si vybrala jednak pro obsah a jednak pro možnost studia lidského těla v pohybu. Zvířata byla vždycky mojí láskou. Koně, lvi – býci²¹ od dob, kdy jsem chodila na Umprum kreslit na jatky. Tehdy mě ta hrozná pasivnost krav při zabíjení vyprovokovala nakreslit býka, kterého by žádný řezník nedokázal zabít. (Píši Vám tak podrobně o těchto námětech, jelikož jste se prý Arsena [Pohribného] ptal. Tím ovšem nemohu popřít ani Váš názor [vzhledem k absenci autentických dokladů není profesorův subjektivní náhled na tvorbu sester Válových znám], který se mi moc líbil, jenomže Vás mohu ujistit, že o zklamání nemůže být řeči, protože jsem nikdy nic výjimečného neočekávala.) Jinak náměty zatím mají větší důležitost, než jim přísluší. Pomáhají nám řešit [naš] vztah k realitě a ujasnit výtvarný názor.“²²

Diskuse nad uměleckým dílem a jeho pojetím pokračovala, o čemž svědčí mimo jiné dopis z května 1959: „Vážený pane profesore, děkujeme Vám za dopis. Velmi jste mě potěšil, že se Vám moje pracovní motivy líbily. Přiznám se Vám, že jsem měla obavy, že Vám právě tyto budou vadit. Často je mi vytýkáno, že je dělám proto, že se to „nosí“.“²³ Skutečnost, že se v druhé polovině padesátých let obě sestry Válové soustředěně věnovaly v malbě i grafice motivům z kladenských oceláren, je pozoruhodná. Pracovní náměty patřily v uvedených letech k obvyklému repertoáru oficiálního umění, nebylo ale běžné, aby si takové téma zvolil umělec náležející k neoficiálnímu okruhu.²⁴ Výtvarnice k dělnickým motivům dovedl jejich přirozený zájem o člověka „při práci, jeho pohyb a výraz“.²⁵ Paradoxem bylo, že „jejich dělnické motivy jim situaci nijak neusnadnily – naopak,

právě to, jakým způsobem, velmi syrově a pravdivě, téma pojímaly, se stalo terčem nenávisti režimu“.²⁶ K daným poměrům se Jitka a Květa Válové vyjádřily: „Pane profesore, píšete, že nesmíme zoufat, ne, to jistě ne, my jsme dokonce šťastny, i když nemáme, co bychom potřebovaly. Ale ono je to moc sporný, myslíme si, že člověk je opravdu nejšťastnější, když může pracovat, a to zatím můžeme. Také nikdy ze svých zásad neslevujeme, proto totiž jsme v takové situaci.“²⁷ Přes jisté uvolnění po roce 1956 související s XX. sjezdem KSSS, kde byly odsouzeny diktátorské praktiky kultu osobnosti a stalinismus přestal být oficiální politikou Sovětského svazu, a potažmo celého východního bloku, neváhala podle svědectví pamětníků označit „Marie Majerová obě sestry za černou skvrnu na rudém Kladně. Přesto však se jejich první výstavy na Kladně odehrály – jedna v roce 1958 [první společné vystoupení, a to v kladenském Domě osvěty], druhá Ocel a člověk – v roce 1959“.²⁸ (Veřejnosti byla prezentována pod uvedeným názvem v Závodním klubu SONP Kladno. V repríze se uskutečnila na jaře roku 1960 v divadle Rokoko v Praze a v září téhož roku v Brně s pozměněnou koncepcí, s důvody a okolnosti objasněnými již dříve.)

Znění a obsah dopisů, které profesor Otakar Teyschl adresoval sestrám Válovým, zůstávají a patrně navždy zůstanou neobjasněny. Autor příspěvku se v letech 2003–2004 opakovaně snažil získat odpovědi na otázky týkající se okolností i časového vymezení vztahu obou výtvarnic ke sběrateli a mecenáši, bohužel bezúspěšně. Také žádosti o schůzku či písemné odpovědi na zasláné dotazy zůstaly ze strany Jitky Válové dodnes bez odezvy.

MAECENAS AND ART COLLECTOR FROM BRNO PROFESSOR
MUDr. OTAKAR TEYSCHL AND VÁLOVÁ SISTERS (JINDŘICH CHATRNÝ)
— SUMMARY

Professor MUDr. Otakar Teyschl (1891–1968) was one of the most distinctive personalities of Brno's intellectual milieu in 1920s–1960s. This doctor of medicine, founder of modern Czechoslovak pediatrics, was also a well-known and cultured art collector, a co-creator of Brno's art culture of the time and above all an enthusiastic advocate of the works of contemporary creative artists. His pre-war activities in presenting today well-known classics of Czechoslovak art scene continued after the war when Teyschl initiated a number of exhibition projects which took place in the exhibition room of the St. Ann's Faculty Hospital in Brno. One of the events was an introduction of artwork of Válová sisters. For years Jitka Válová (*1922) and Květa Válová (1922–1998) had been familiar only to limited number of art scene members and to some collectors who managed to appreciate their works in time. Professor Otakar Teyschl belonged to those admirers of their early career thanks to his talent and unprecedented knowledge of contemporary fine arts (and thanks to his refined collector's taste that matured for years, too). At the turn of the 1950s and 1960s he kept corresponding with the young women artists and offered them to purchase a part of their works periodically. This helped Válová sisters to overcome their existential crisis for some time and allowed them to start their professional career. The preserved correspondence, stored in the Teyschl's granddaughter's family archive, gives a vivid picture of the relations between the collector and the women artists. It shows inspiration sources, discussions on a work of art and its concept and gives a picture of early artwork of the both Válová sisters.

1 Eva Petrová, Člověk a ocel, in: *Člověk a ocel. Jitka Válová. Květa Válová. Obrazy – grafika*, kat. výst., Brno 1960.

2 K osobnostem viz například: *Jitka Válová – Květa Válová. Obrazy a kresby 1957–1982*, katalog výstavy v GVVU Cheb, Karlovy Vary – Ostrov nad Ohří – Roudnice nad Labem 1983. – *Květa Válová, Jitka Válová – obrazy*, katalog výstavy v Domě umění města Brna, Brno 1989. – Alena Potůčková, *Jitka a Květa Válová*, katalog výstavy ve Středočeské galerii v Praze, Praha 1993. – Lenka Zapletalová (ed.), *Jitka – Květa Válová*, Praha 2002.

3 Více Lubomír Slavíček, Zdroj radosti a přemýšlení. Antonín Procházka & jeho sběratelé v Brně a jinde, in: Marcela Macharáčková – Lubomír Slavíček (ed.), *Antonín Procházka 1882–1945*, Brno – Praha 2002, passim. – Jindřich Chatrný, Sběratel a mecenáš univerzitní profesor Otakar Teyschl, in: *Forum Brunense 2007*, Brno 2007, s. 113–131. – Lubomír Slavíček, „Sobě, umění, přátelům“. Kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650–1939, Brno 2007, s. 11, 220, 226–227, 230–231. – Jindřich Chatrný, Profesor

MUDr. Otakar Teyschl a malíř Antonín Procházka – studie nejen sběratelská, in: *Brno v minulosti a dnes 21*, 2008, s. 341–358.

4 PhDr. Karel Holešovský byl zetěm profesora Otakara Teyschla.

5 V době navázání kontaktů s Jitkou a Květou Válovými patřil profesor Otakar Teyschl k uznávaným a respektovaným sběratelům. Umělecká kolekce vytvořená lékařem zejména v období mezi dvěma světovými válkami patřila k jedné z nejkvalitnějších a nejvyváženějších sbírek především moderního umění v Brně.

6 Závodním klubem Fakultní nemocnice bylo uspořádáno v prostoru galerie v letech 1957–1979 (?) více než dvacet úspěšných výstav brněnských i mimobrněnských výtvarníků, kteří v něm našli vhodné místo i porozumění pro nejedno talentovaný experiment. Kromě výstav již renomovaných výtvarníků (např. E. Weirauch, J. Kadula, A. Lukášek, L. Ochrymčuk, Č. Dobiáš, K. Kryl, A. Mikulka) se zde představily i další osobnosti, pro něž byla výstava startem do úspěšné umělecké cesty (např. M. Trojan, B. Baják). Výstavní síň postupně získávala přitažlivost

- i pro mimobrněnské výtvarníky, především z Prahy (např. již uvedené sestry Válové, B. Heřmanský, L. Kotas), ale i odjinud (V. Kozák z Přerova, J. Pečinka z Jihlavy aj.). Kromě výstav profesionálních výtvarníků se v galerii konaly pravidelné přehlídky amatérské výtvarné tvorby, výstavy filumenistů a poštovních známek, výstavy fotografií a konečně i výstavy populárně-vědecké a zdravotnické (např. velká retrospektivní výstava *15 let cesty ke zdraví*). Za sdělení podnětných informací a poskytnutí dobového materiálu k historii výstavní síně Závodního klubu Fakultní nemocnice u svaté Anny patří mé poděkování, bohužel dnes již zemřelému, profesorovi Pospíšilovi.
- 7 Uvedená data a informace o vernisáži byly převzaty z pozvánky na zahájení výstavy obrazů a grafiky *Člověk a ocel* Květy a Jitky Válových z Kladna, tisk, karton, 11 x 15 cm, soukromý archiv.
 - 8 Leopold Pospíšil (?), Jitka a Květa Válové, *Československý filumenista*, č. 9, 8. 9. 1960, s. 2.
 - 9 Prof. MUDr. et MUDr. h. c. Leopold Pospíšil, DrSc. (10. března 1925–1. května 2005), vynikající odborník v oblasti mikrobiologie, spisovatel, znalec a neúnavný propagátor výtvarného umění.
 - 10 Seznam vystavených prací (rozměry nejsou uvedeny): Jitka Válová – 1. Člověk a ocel, komb. technika, 1959; 2. Valcíři s kolejnicí, komb. technika, 1959; 3. Válcování plechu, olej, 1959; 4. Kováři s manipulátorem, tisk. barvy, 1959; 5. Komposice, tisk. barvy, 1960; 6. Valcíři s drátem, olej, 1960; 7. Hlava valčíře, tisk. barvy, 1960; 8. Valcíři s háky, monotyp, 1959; 9. Zaučování valčíře, barev. monotyp, 1960; 10. Valcíři s kolejnicí, linoryt, 1960; 11. Valcíři s plechem, linoryt, 1959; 12. U bucharu, barev. linoryt, 1959; 13. Valcíři s kleštěmi, barev. linoryt, 1959; 14. Kováři s manipulátorem, linoryt, 1960; Květa Válová – 15. Konstruktéři, návrh na sgrafito (část), 1960; 16. Hlava dělníka, tisk. barvy, 1960; 17. Kováři u bucharu, tisk. barvy, 1960; 18. Zkoušení materiálu, komb. technika, 1959; 19. Muži s kolejnicí, barev. monotyp, 1959; 20. Muži s krumpáči, monotyp, 1959; 21. Valcíři s háky, barev. monotyp, 1959; 22. Z práce, monotyp, 1959; 23. Pod jeřábem, barev. linoryt, 1959; 24. U bucharu, barev. linoryt, 1959; 25. Po odpichu, barev. linoryt, 1960; 26. Ráno do práce, barev. linoryt, 1959; 27. Večer z práce, linoryt, 1959. Viz Petrová (pozn. 1).
 - 11 Korespondence: Jitka Válová profesorovi Teyschlovi, Kladno, 17. dubna 1959, autograf, 1 list, soukromý archiv. Dále srov. k tomu Antonín Odehnal, *Grafické techniky. Praktický průvodce*, Brno 2005, s. 88–89.
 - 12 Korespondence: Václav Špála profesorovi Teyschlovi, Praha, 4. června 1934, autograf, 1 list, soukromý archiv.
 - 13 Více Eva Petrová, *Trasa*, katalog výstavy ve SČG Litoměřice, VG Pardubice, GV Jihlava, v Domě umění Opava, SG Praha, Litoměřice 1991.
 - 14 Korespondence: Jitka Válová profesorovi Teyschlovi, Kladno, 17. dubna 1959, autograf, 1 list, soukromý archiv.
 - 15 Ibidem.
 - 16 Korespondence: Květa a Jitka Válové profesorovi Teyschlovi, Kladno, 3. května 1959, autograf, 1 list, soukromý archiv.
 - 17 Po úmrtí profesora Otakara Teyschla dochází k rozpadu umělecké sbírky mezi dědice a následnému nepřehlednému rozptýlení z ryze ekonomických důvodů.
 - 18 Jana Ševčíková – Jiří Ševčík, Jitka Válová. Rozhovor, *Art & Antiques*, červenec/srpen 2003, s. 57.
 - 19 Konvolut Fillových kreseb na dané téma byl taktéž zastoupen v soukromé sbírce profesora Teyschla, který se s umělcem znal a udržoval s ním vedle obchodních i přátelské vztahy.
 - 20 „Překvapilo mě, že se Vám nelíbily Jitčiny zápasníci. Byla to totiž jedna z nejlepších věcí na výstavě TRASY [1959 – Galerie Fronta v Praze]. Ovšem pravda, že je tu (sice bezděčně) podobnost s Fr. Tichým, a toho, jak nám říkal A. Polhrbný, zrovna neobdivujete.“ Viz Korespondence: Květa a Jitka Válové profesorovi Teyschlovi, Kladno, 3. května 1959, autograf, 1 list, soukromý archiv. V původní kolekci brněnského sběratele se našlo pět dokladů sledovaného motivu od Jitky Válové, v odlišných výtvarných technikách. Doposud zůstal zachován jeden z nich – Zápasníci, 1958, monotyp, pastel, 26,5 x 73 cm, soukromá sbírka.
 - 21 Téma objevující se v tvorbě Jitky Válové vícekrát. K tomuto námětu se ve sbírce profesora Teyschla nacházel monotyp (27 x 75 cm) z roku 1959, zobrazující býka jako symbol nepokořené síly – stálého vzdoru, velmi blízkého naturelu malířky a grafičky.
 - 22 Korespondence: Jitka Válová profesorovi Teyschlovi, Kladno, 17. dubna 1959, autograf, 1 list, soukromý archiv.
 - 23 Korespondence: Květa a Jitka Válové profesorovi Teyschlovi, Kladno, 3. května 1959, autograf, 1 list, soukromý archiv.
 - 24 V tehdejší tvorbě členů sdružení Trasa 54 jsou patrné dobové vlivy kubismu, kterým mladá generace demonstrovala svoji opozici vůči tvarové rozbředlosti a povrchnosti oficiálního umění. Autoři náležející ke skupině se hlásili k modernistické inspiraci a věcnosti neorealismu. Srov. Petrová, *Trasa* (pozn. 13).
 - 25 Korespondence: Květa a Jitka Válové profesorovi Teyschlovi, Kladno, 3. května 1959, autograf, 1 list, soukromý archiv.
 - 26 Zapletalová (pozn. 2), s. 55.
 - 27 Korespondence: Květa a Jitka Válové profesorovi Teyschlovi, Kladno, 3. května 1959, autograf, 1 list, soukromý archiv.
 - 28 Zapletalová (pozn. 2), s. 55.

